

EDGAR SAVISAARE KÕNE IV OMAVALITSUSFOORUMIL 26.03.10 TÕNIS LUKAS KOLIGU TALLINNA TAGASI!

Head omavalitsusfoorumil osalejad, mu daamid ja härrad, täna ma kõnelen teile kahest valikust hariduses... kahest võimalusest meie väikese Eestimaa **paljukannatanud** haridusmaastikul. Üks valik on see, mille on valinud meie praegune valitsuskoalitsioon. Seda valikut veab haridus-ja teadusminister Tõnis Lukas ja **teine valik on see, mida pakub Eesti Keskerakond.**

See teine valik meie hariduselus toetub kahe jalaga Eesti traditsioonilisele pedagoogikale, oma tublidele koolijuhtidele, õpetajatele ja õpilastele, kelle teadmisi meil pole põhjust ka Euroopa tasandil häbeneda. Pigem vastupidi – hoopis ameeriklased võiksid meist hariduse vallas eeskuju võtta, mitte meie neist. Kus on ameeriklaste indiaanikeelsed koolid, meil ju oma eestikeelsed on olemas!? Paaril viimasel aastal viljeleb meie ametlik hariduspoliitika halvas mõttes amerikaniseerumist. Meie partnerriigil USA-l on kuhjaga pakkuda heas mõttes amerikaniseerumise näiteid, kuid kahjuks ei ole need head näited rahvahariduse vallast.

Ma ei pruukinud äsja sõna *paljukannatanud* meie tänasest hariduselust kõneldes, ülekantud tähenduses, vaid otseses. Kas pean teile meenutama aega, mil Paul-Erik Rummo ajal loobuti klassijuhataja töö tasustamisest? Põhjus oli tollal hästi mitšurinlik: **õige Eesti õpetaja juhatab klassi mitte raha, vaid südametunnistuse sunnil.** Kas ei meenuta see teile praegust Põhja-Koread?

Mäletan selle ajast Peeter Kreitzbergi ja Lauri Leesi artikleid ajalehtedes ja väljaütlemisi raadios ja televisioonis. Mehed panid igast ruuporist oma aasta-poolteist enne, kui klassijuhatamise eest jälle õpetajatele raha maksma hakati. Mitte küll palju, kuid midagi ikka...

Mäletan, ühte lugu Lauri Leesilt, kus ta rääkis oma soovunelmast: „Klassijuhatajale – koristaja palk!“. Kas staažika õpetaja unelm on nüüd, mil ka teine iseseisvus on kestnud ligi 20 aastat täitunud, nüüd, mil EURO koputab uksele? Kui palju saab siis Eesti õpetaja palka klassi juhatamise eest praegu? Ma vastan: mõnes koolis veerand koristaja palgast, teises ühe kolmandiku, väga harva poole koristaja palgast, aga täis koristaja palka ei saa meie klassijuhatajad küll mitte üheski koolis (muidugi ei kõnele ma siin meie üksikutest erakoolidest).

Kas teile meenub, head kuulajad **Toivo Maimetsa epohh** meie hariduselus? Kas te mäletate sellest ajast kasvõi ühte nädalat, mil too ülienergiline minister poleks mingi reformiga lagedale tulnud? Kas teile tuleb meelde, kuidas 600 miljonit krooni kanditi **seaduslikult Riigi Kinnisvara AS-le** sel lihtsal põhjusel, et seda soovitas palavalt Rein Kilk, kelle pedagoogilisi nõuandeid avaldas meie **erapooletu** press. Kas teile meenub Toivo Maimetsa pöörane projekt **21. Sajandi Kool?** See oli aeg, mil Indrek Raudne ja veel mõni verinoor poliitik tahtsid pooled Eestimaa õpetajad koondada, sest meie koefitsient ei vastavat Taani või Norra koefitsiendile.

Olen alati pidanud eesti õpetajat *grosso modo* heaks ja tubliks. Minu pedagoogiline kreedo põhinebki sellel. Inimene, kes sandikopikate eest on nõus nii paljude ninatarkade lapsi õpetama ei saagi olla halb. Just seetõttu peabki ühiskond õpetajat pjedestaalile tõstma. **Riigi kultuursust mõõdetaksegi** selle järgi, kuidas ta hindab oma heategijate – õpetajate, politseinike, tuletõrjujate, medõdede tööd.

Toivo Maimetsa kreedo põhines *Res Publica* üldtuntud seisukohal: **hästi tuleb tasustada üksnes häid õpetajaid**. Aga 1. septembril peab iga koolijuht õpetajad klassi ette saatma, olgu nad saledad, tüsedad, noored, keskeas või vanemad. Ja kui halvad need meie õpetajad siis ikka on? Ja miks need *Res Publica* poisid oma põhimõtet üksnes õpetajate peal ellu rakendada soovisid (soovivad)? Kas pole sama ka ministrite ja kantsleritega? Saagu siis täispalka üksnes head ministrid ja kantslerid, halvad saagu kolmandiku. Ja kui paljud parlamendisaadikud oma palga väärilised on?

Aga nüüd tuleme praegusaega tagas ja vaatame, mis on Toivo Maimetsa *21. Sajandi Kooli* projektist saanud...

Oli see nüüd Tõnis Lukas ise või hoopis tema parem käsi Kalle Küttis, aga kuskilt on mulle kõrvu jäänud mõtteavaldus, et majandussurutisel olevat Eesti tingimustes see hea külg, et kunagi niru palga pärast koolist lahkunud pedagoogid tulevad nüüd, mil nad mujal sule sappa saanud, kooli tagasi. Selline positiivne noot käis kõnelejal kaasas tõdemusega, et Läänemaal olevat praegusel hetkel järele jäänud ainult üks „**õigete paberitega**” füüsikaõpetaja. Kõneleja lootis, et tööpuudus paneb Eesti pedagoogilisel maastikul asjad paika, õpetatud rahvast tuleb kooli juurde, asi võtab jumet ja meie hariduselu võib julgelt reformida.

Püha müristus! Majanduskriisil on muidki häid omadusi. Kas polnud see üks meie minister või koguni **peaminister Andrus Antsip ise**, kes arvas aasta-poolteist tagasi, et töö kaotamine on laste kasvatamise seisukohalt lausa teretulnud: nii jääb rohkem aega oma lastega koos olla, neid koduste ülesannete lahendamisel abistada ning neid kurjalt teelt ära hoida.

Mõlemad mõttesähvatused võiks liigitada geniaalsete hulka, kui ligilähedaselt sama mõttega poleks juba ammu välja tulnud vahva sõdur Šveik: „Sõda on juba sellepärast hea ning vajalik, et väga paljude ausate ja korralike inimestega koos hukkuvad ka mõned kaabakad.”

Kui „reeturitest” õpetajate mõtet edasi arendada, tuleks järeldada, et õpetajate põgenemine koolist või õigemini – soov õpetajaametit enam mitte pidada (kuid ka soov õpetajaks üldse mitte hakata) oli tingitud meie hoogsast majandustõusust! **Kuid mis siis saab, kui majandus jälle tõusma hakkab?** Kes garanteerib, et õpetajad siis panka, hotelli või laevale jälle plehku ei pane? Või ongi Eesti Vabariigi kirjutamata seaduseks see, **et majanduse tõus tingib pedagoogilise kaadri pudenemise ja vastupidi?**

Kas kool saabki mujalt koondatud „endiseid pedagooge” avasüli kooli tagasi võtta? Ülejooksikuks sünnitakse, mitte ei hakata. Ja ega siis pangad ja muud kompaniid kõige tublimaid ja andekamaid ka koondama kipu. Koondatakse ikka keskmised, kes nüüd ennast kooli pakkuma tulevad. Arvata, et tööpuudus terve armee õpetajaid kooli tagasi toob on minu arust küll ääretult naiivne. Kes poleks kuulnud tuntud käibelauset: **ükskõik kelleks, ainult mitte õpetajaks!**

Kindlasti on ka erandeid, aga Tõnis Lukasele ja Kalle Kütisele on juba enne mind korduvalt ja väga valjul häälel korratud: **rahvuse haridust ei saa ega tohi erandite järgi ühelgi juhul üles ehitada.** Ja täna, siinsel foorumil, kordan ma Tõnis Lukasele veel sõnu, mida ma ei saa ega tahagi endale omistada, sest seda on viimastel kuudel meie ministrile korranud kümned ja kümned mõtlevad õpetajad ja koolijuhid: **Treffneri gümnaasiumi õnnestumine on erand, see kool on ühes eksemplaris,** ta paikneb paarikümne meetri kaugusel rahvusülikooli peahoonest.

Mõistke ometi, et me **ei tohi ühe erandi järgi kogu Eesti haridust ümber reformida**. Tõnis Lukasele ütlen ma nii: ole mees ja selgita mulle ja meile kõigile, mis sa sellest said, et ministeeriumi Tartusse üle viisid? Milline on kasutegur? Kui suur on sinu ametnike armee Tartus? On neid vähem või rohkem kui Tallinna päevil? Me teame, et neid on rohkem. Niisiis, kui kasu pole, kas ei peaks ministeeriumi Tallinna tagasi tooma? Laine Jänes rääkis paari kuu eest, mil Tõnis Lukas ka kultuuriministeeriumi Tartusse üle tuua tahtis, et **Lukas olevat taas kolimise lainel**. Tulgu ise Tallinna, ärgu meelitagu teisi Tartusse!

Läinud kevadel tahtis ühes Tallinna kesklinna koolis kahe lõpuklassi peale õpetajaks saada vaid üks neiu, kuid tingimusel, et tema laste isa on kõrgepalgaline ja ta lisas: jurist või kõrge ametnik, noh äärmisel juhul diplomaat. Kas saab enam paremini asju paika panna? Seesuguse killu eest annaksin ma tublile neiule presidenti aastapreemia. Milleks üldse veel tehakse selles vallas küsitlusi, teste, statistikat? Milleks need Tõnis Lukase ümarlauad, mõttetalgud?

Laps ütles ausalt välja, mida tema terane kõrv ja silm olid kuulnud-näinud kodus, koolis ja kõikjal mujal. Aga kuulnud-näinud oli ta seda, et õpetaja amet ei ole meil iseseisvuse taastamise algusest alates õiglaselt hinnatud ning et see hoiak pole tema elu jooksul põrmugi muutunud ega näita ka praegu muutumise märki. Eales pole käärid nooremõpetaja ja Eesti keskmise palga vahel olnud 3500 krooni! Ma ei süüdistata selles istuvat ministrit, ma lihtsalt konstateerin fakti. See on nii.

Kuu aega tagasi teatas Tõnis Lukas maia näoga, et ta loobub põhikooli ja gümnaasiumi poolitamisest. Oli see nüüd Andres Kuuse juhitud *Foorumi* saates läbipõrumise või presidendi juures vaibal käimise tagajärg? ... Või oli see hoopis poliitiline trikk oma Põhikooli ja Gümnaasiumi Seaduse Riigikogus läbisurumiseks? Aga milleks kogu see komejant selle seadusega? Sellest uhkest PGS-st pole ju suurt midagi järel, kui gümnaasiumide poolitamisest on loobutud, uued õppekavad aga ministri määrusega juba käiku läinud!? Või on siin peidus hoopis midagi muud? Miks ma seda küsin? – Märtsi algul lugesime igast lehest ja kuulsime-nägime igalt kanalilt, et Viljandisse tuleb puhas gümnaasium ning et see on riigikool. Huvitav, miks Kalle Küttis sellist kooli siis ei teinud, kui ta Viljandi Maavalitsust juhtis? Kas praegu saab raha riigikassast kergemini kätte?!

Üleeile jooksis meie meediast läbi järjekordne teade: Tartu linnas on kavas rajada 2 puhast gümnaasiumi, mõlemad riigi ülevalpidamisel. Linnapea ei kinnitanud ega eitanud seda fakti. Ta vastas lakooniliselt telereporterile: „Miski pole veel otsustatud.”

Siit ka küsimus: Kas põhikooli ja gümnaasiumi lahutamise on loobutud või see alles algab? Me ju muud ei kuule, kui: ÕPILASI POLE, RAHA POLE, SEDA, TEIST JA KOLMANDAT POLE. Ja äkki on raha küll Viljandi puhta gümnaasiumi, Tartu kahe gümnaasiumi jaoks!?!... Kuhu tuleb järgmine viie-kuue paralleelklassiga „riiklik” mammutgümnaasium? On see Pärnu, Haapsalu, Rakvere? Kas te olete mõelnud, kui igav on anda minu põhiainet – ajalugu näiteks viiele X klassile??? Aga puhtas gümnaasiumis saan ma ju koormuse täis, kui annan tunde Lukase-Küttise **kombinaatkoolis** X A-s, X B-s, X C-s, X D-s, X E-s ja X G klassis!?

Keskerakond oli algselt selliste mammutkoolide vastu. Pealegi pole Lukase-Küttise reformis midagi uut. See kõik toimus meil juba läinud sajandi 60-70. aastatel. Ka valikained olid olemas: kes sai kalandustehnoloogi paberid, kes mehhanisaatori tunnistuse, kes puusepa või pagari ametijärgu...

Mäletate, kuis kadusid maakoolid ja kuis nad iseseisvumise algul taas sündisid? Nüüd on Tõnis Lukas päris tõsiselt meie maakoolide likvideerimise käsile võtnud. Kas minul sobib teile siin selgitada, mida selline ettevõtmine Eesti maaelule tähendab? ...

Keskerakond ei saa opositsioonis olles Lukase kõiki ettevõtmisi peatada ega tema tuhinat vähendada. Meie valik erineb kardinaalselt Lukase valikust: meie taotlus – väiksemad koolid, väiksemad klassid... Nii ei kao elu meie küladest, meie väikelinnadest, nii ei anna me surmavat lööki vene koolidele, vaid ootame nende sulandumist meie haridusruumi valutumalt, loomulikumalt. See kõik on võimalik, kui me lakkame võrdlemast meie hariduselu Soome või Norra hariduseluga... Milleks võrrelda võrreldamatult? Siis peaksime ka meie oma eelarvest 8% hariduse peale kulutama. Kulutame siis ja hakkame võrdlema! Kas Keskerakond soovib hariduskulutusi kohe 3% tõsta? – Milleks kohe 3%? Tõstame alguses 0,3% kasvõi üksnes pedagoogilise kaadri ettevalmistamiseks ülikoolides, järgmisel aastal 0,3% õpetajate palkadeks, jne. Nii saabki ajapikku 5 protsendist 6, ja mõne aasta pärast 7.

Arvan, et opositsioonis olles saab Keskerakond üksnes pidurdada mammutkoolide kiiret tekkimist. Kuid mida me kindlasti saame, ja peamegi tegema – me peame mõjutama ühiskondlikku arvamust. Me peame kordama üht ja sama: me ei tohi hävitada nn eliitkoole, vaid peame eliitkoole juurde looma, et neid oleks peale kesklinna veel Lasnamäel, Mustamäel ja mujalgi. Selleks **on vaja õpetajate pealekasvu, seega tuleb reformida mitte põhi- ja keskkooli, vaid hoopis ülikooli.** Esmalt tuleb koolitada tarku ja laia silmaringiga pedagooge. Ja on ülimalt tähtis, et need targad ja andekad pedagoogid satuksid mitte ainult kooli, vaid ka ministeeriumi. Ja üks tähtis asi veel – ministeerium koligu pealinna tagasi! Ja teate miks: üheski Tallinnas resideerivas ministeeriumis pole viimase 10 aasta vältel nii palju rumalusi välja mõeldud, kui Haridus- ja Teadusministeeriumis, mis resideerib Tartus. Kas ei tule see sellest, et pealinnas torkab rumalus kiiremini silma?

Lõpetan oma ettekande ühe Keskerakonnast väga kaugel seisva gümnaasiumi direktori sõnadega: „**Milleks küll maailma üht paremini toimivat süsteemi nii kergekäeliselt muuta?**” Selle lause autor juhib pikki aastaid Saaremaa Ühisgümnaasiumi ja ta ütles seda umbes pool aastat tagasi *Õpetajate Lehes*.